

ДО ПИТАННЯ ПРО АДЕКВАТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВИ ПЕРШОЇ ЗБІРКИ НАЙДАВНІШОЇ ЯПОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ «МАН'ЙОСЮ»

ПИТАННЯ адекватного перекладу далекосхідних ієрогліфічних текстів європейськими мовами залишається донині однією з найскладніших проблем класичного сходознавства, що стосується і української японістики. Сутність фундаментальних ускладнень, з якими постійно стикаються при цьому дослідники, полягає в тому, що далеко не завжди вдається знайти належний словесний відповідник в українській мові для кожного ієрогліфа. У ситуації з перекладами японських текстів до цієї проблеми додається той фактор, що при запозиченні ієрогліфіки японцями з Китаю теж мали місце певні викривлення їхнього змісту при такому широкому і не завжди змістовно витриманому пристосуванні «китайських знаків» до специфічних особливостей власне японської мови, котра істотно відрізнялася від китайської за своїми фонетичними, лексичними та граматичними параметрами. Це зауваження стосується й назви першої збірки японської класичної поезії «Ман'юсю» (万葉集), укладання якої закінчилося у 759 р. колективом придворних японських літераторів під керівництвом «генерального менеджера» цього проекту знаменитого поета VIII ст. Отомо Якамочі (718–783).

У наявній вітчизняній історіографії утвердилась традиція перекладати назву «Ман'юсю» як «Збірка міриад листків». Означений варіант перекладу потрапив до української японістики за посередництва російського сходознавства, а точніше – завдяки зусиллям автора першого повного перекладу цієї поетичної збірки російською мовою Анни Глускіної, яка завершила цю титанічну роботу на початку 1970-х років, опублікувавши переклад протягом 1971–1973 рр. [Ман'юсю 1971–1973]. Формально такий варіант перекладу назви «Ман'юсю» ґрунтується на буквальному тлумаченні змісту ієрогліфічних знаків, якими передано цю назву, хоча не можна виключити, що свою роль у появі зазна-

ченого варіанта перекладу відіграв також його англomовний аналог – “Anthology of Myriad Leaves”, який донині вважається класичним перекладом назви «Ман'юсю» в історіографії Великої Британії та США. Більше того, поступово навколо варіанта перекладу «Збірка міриад листків» складалася солідна літературознавча традиція, представники якої почали формувати в руслі перекладеного в такий спосіб найменування відповідну мережу суміжних образних асоціацій за типом «древа японської поезії, на якому росте листя поетичних шедеврів... зі словами, що ототожнюються з листям рослин» (див., напр., [Санович 1977, 588]) тощо. Однак прискіпливий текстовий ієрогліфічний аналіз цієї назви дає підстави для сумнівів у адекватності та смисловій коректності такого варіанта перекладу.

Спробуємо розібратися детальніше, чи правильно було витлумачено смисловий зміст ієрогліфів, із яких складається назва «Ман'юсю» – 万葉集.

З останнім ієрогліфом все більш-менш зрозуміло: 集 – «антологія, збірка (творів)».

Складніше з другим знаком – 万. Пряме значення цього знака – «десять тисяч», але в давній японській мовній традиції його часто тлумачили розширено – як «багато», «безліч». Ситуація є абсолютно аналогічною до давньоруського слова «тьма», яке також могло означати і власне «десять тисяч», і поняття «безліч». Отож у даному разі варіант числового перекладу «міриад», можливо, й відповідає лінгвістичним традиціям англomовного лексичного середовища, однак для російської та української мови виглядає не зовсім адекватним до смислового значення власне знака 万. Думається, правильнішим для нашої мови виглядав би варіант «безліч», тим паче, що віршів у цій збірці лише 4516, а отже, називаючи її саме як «Ман'юсю», укладачі цієї збірки явно не претендували на

числову «10-тисячну» точність кількості включених до неї поетичних шедеврів.

Та найбільше сумнівів і запитань викликає переклад другого ієрогліфа – 葉. Як і абсолютна більшість японських ієрогліфів, цей знак має два прочитання: японізоване умовно «китайське» (он), що звучить як уō (ㄨ), і власне смислове японське (кун) з вимовою һа (は) [Никольский 1988, 176]. Як правило, в японській мові і графіці ідеографічне значення ієрогліфа зберігається незалежно від варіанта його прочитання – чи то «он», чи то «кун». Та в кожному правилі трапляються винятки, і саме до числа таких винятків цілком можна віднести ієрогліф 葉. Справа в тому, що його значення істотно відрізняється залежно від варіанта читання. 葉 (は) – справді, перекладається як «листок», що росте на дереві [Серия... 1976, 588], чи навіть просто як «листва» [Японско-русский словарь 1984, 125] (враховуючи майже цілковиту відсутність категорії числа в японській мові). А ось читання уō (ㄨ) перекладається як «аркуш (паперу)» [Японско-русский словарь 1984, 637] і виконує в японській мові, окрім усього іншого, функцію рахувального слова при перерахуванні аркушів паперу: 紙一葉 (камі ічі-йо) – «один аркуш паперу» [Японско-русский словарь 1984, 637] чи навіть просто 一葉 (ічі-йо) – «один аркуш (паперу)» [Зарубин, Рожецкин 1988, 313]; 紙二葉 (камі ні-йо) – «два аркуші паперу» і т.д. У назві збірки «Ман'юсю» фігурує саме онне, тобто японізоване

«китайське» читання (Ман'юсю), а отже, в цьому контексті перекладати назву вказаного поетичного шедевра як «Збірка міриад листків» є категорично неправильним, бо в такому сполученні ієрогліфів по стосовно до другого ієрогліфа 葉 йдеться не про листя рослин, а про аркуші паперу, про сторінки, на яких було записано включені до збірки віршовані твори. Ось чому в контексті вищевикладеного можна з високим ступенем ймовірності припустити, що, називаючи зазначену збірку «Ман'юсю», її кодифікатори не вкладали в цю назву жодних «рослинних» асоціацій. Адже смислове значення словосполучення ієрогліфічних знаків 萬葉集 означає не «Збірку міриад листків», а дещо принципово інше – «Збірку десяти тисяч (безлічі) аркушів (сторінок)». Іншими словами – «Збірку безлічі віршів, записаних на безлічі сторінок паперу». І це означає, що абсолютно непотрібними (і, по суті, неправильними, глибинно неадекватними до смислового значення назви «Ман'юсю») виглядають на такому тлі для літературознавчого оцінювання віршованого зібрання асоціації про «крону дерева з поетичною листям» як про образний портрет класичної давньояпонської поезії.

Висновок: назва першої в історії збірки класичної авторської та фольклорної японської поезії «Ман'юсю» має буквально перекладатися як «Збірка десяти тисяч аркушів», а образно – як «Збірка [віршів, записаних] на безлічі сторінок».

ЛІТЕРАТУРА

Зарубин С.Ф., Рожецкин А.М. Русско-японский словарь: Ок. 50 тыс. слов. Москва, 1988.

Ман'юсю («Собрание мириад листьев»): В 3 т. / Пер. со старояп. А.Е. Глускиной. Т. 1–3. Москва, 1971–1972.

Никольский Б.В. Иероглифический словарь-ключ. Дополнение к Японско-русскому словарю: Ок. 60 000 слов. Москва, 1988.

Санович В. Очерк японской классической лирики // Библиотека всемирной литературы. Серия первая. Т. 16. Классическая поэзия Индии, Китая, Кореи, Вьетнама, Японии. Москва, 1977.

Серия словарей «Concise». Сансэйдо японско-русский словарь. Токуо, 1976.

Японско-русский словарь / Лаврентьев Б.П., Немзер Л.А., Сыромятников Н.А. и др. Москва, 1984.